

**Яценко Таміла Олексіївна,**

доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник,

відділ навчання української мови та літератури

Інститут педагогіки НАПН України

## **РЕАЛІЗАЦІЯ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ В ЗМІСТІ ПІДРУЧНИКА ЛІТЕРАТУРИ ДЛЯ 6 КЛАСУ**

Специфіка шкільного курсу літератури зумовлена осмисленням сутності художньої літератури як виду мистецтва, що відтворює різноманітність людського буття в художніх образах. Проектування змісту сучасної шкільної літературної освіти та підготовка її якісного навчального забезпечення, орієнтованого на реалізацію культурологічного підходу, сприятиме формуванню ключової культурної і предметної компетентностей учнів Нової української школи. Зокрема, у чинних модельних навчальних програмах шкільного курсу літератури структурним компонентом предметної читацької компетентності визначено культурний [1, с. 3; 4, с. 4]. У кореляції з ключовою культурною компетентністю його сутність полягає у формуванні в учнів сприйняття української та зарубіжної літератур як невід'ємного складника світової художньої культури, розуміння специфіки та естетико-художньої значущості літератури як мистецтва, вміння розглядати художній твір у мистецькому контексті, усвідомлення соціокультурної значущості літератури.

На досягнення означених освітніх цілей, як у змістовому, так і методичному аспектах спрямовані чинні підручники «Українська література. 6 клас» і «Література (українська та зарубіжна). 6 клас», підготовлені авторським колективом Інституту педагогіки НАПН України [2; 3]. Їх концепція ґрунтується на розгляді художнього тексту як тексту культури, що відображає свідомість людей певної історичної та культурної доби, орієнтує на діалог у просторі культури та на діалог культур. Тематична, сюжетна і жанрова спорідненість літературного твору та творів інших видів мистецтва дозволяє показати широту аналізу та інтерпретації художнього твору, сприяє

формуванню ключової культурної компетентності шестикласників, розвитку естетичного смаку, емоційного досвіду, загальної культури. Змістове наповнення рубрик «Читацький путівник», «Поміркуй!», «Літературознавчий клуб», «У колі мистецтв», «Читай і досліджуй», «Читацьке дозвілля» та методичний апарат до них засвідчують виразну культурологічну спрямованість підручників.

Конкретизуємо прикладами. У процесі вивчення навчальної теми, присвяченої розкриттю мистецької природи художньої літератури, у рубриці «Читацький путівник» окреслюємо школярам траєкторію їхньої навчальної діяльності: «... перед тобою відкриються дивовижні таємниці мистецтва, художнього бачення світу, загадки творення образів. Ти переконаєшся, що література є видом мистецтва» [2, с. 5]. У «Мовній скарбниці» пояснюємо сутність слова «мистецтво», звертаємо увагу на його багатозначність та пропонуємо склади словосполучення із цим словом у різних його значеннях. Для актуалізації знань учнів рекомендуємо пригадати різні стилі мови та назвати ознаки художнього. Такий пропедевтичний прийом допоможе шестикласникам визначити особливості художнього стилю, що характерні для літератури як виду мистецтва. На етапі сприйняття навчального матеріалу в «Літературознавчому клубі» презентовано зразки наукового і художнього текстів про осінь, конкретизовано їх відмінності, акцентовано на образному баченні світу, на майстерному використанні художніх засобів у літературному творі. Для візуалізації вивченого школярам запропоновано картини про осінь.

Про синтез мистецтв наголошується у рубриці «У колі мистецтв»: «Кожен вид мистецтва так само, як і художня література, творить образи. Але використовує для цього різні засоби: музика – звуки, живопис, скульптура – лінії і кольори, танець – рухи тіла тощо» [2, с. 9]. Формуванню в учнів умінь проводити міжмистецькі паралелі сприятиме навчальна інформація про скульптуру, яка образно показує за допомогою книг складний, але цікавий процес навчання, здобуття знань. Методичний супровід до цієї навчальної теми передбачає запитання і завдання репродуктивного, пошукового характеру для

осмислення учнями сутності різних видів мистецтва: «Роздивися картину художника Івана Тихого «Лелеки». Зіскануй QR-код і послухай «Осінній етюд» композитора Івана Пустового та переглянь мультфільм «Мудрі казки тітоньки Сови. Осінні турботи». Кожен вид мистецтва розкриває тему осені по-своєму, використовуючи власні засоби образотворення. Подумай, які саме. Який із цих мистецьких творів тобі найбільше сподобався? Чому?» [2, с. 9–10].

Пізнавальна і доступна для шестикласників навчальна інформація про українські та світові культурні надбання (репродукції картин, фото скульптури, архітектурних пам'яток, коротка характеристика художніх полотен і музичних творів тощо), що представлена в рубриці «У колі мистецтв», допомагає формуванню читацьких умінь проводити мистецькі паралелі в процесі роботи з художнім текстом. Так, під час вивчення поезії І. Жиленко новорічно-різдвяної тематики у цій рубриці подаємо навчальний матеріал для реалізації культурологічного підходу. Зокрема, зазначаємо, що І. Жиленко як поетеси вдалося побачити різні відтінки в такому звичному білому снігу. Пропонуємо учням для розгляду зимові пейзажі, створені українським художником М. Глущенком, та акцентуємо увагу на тонкому відчутті митцем декоративної виразності кольору. На уроках інтегрованого курсу літератур (української та зарубіжної) поглиблюємо емоційне сприймання віршів української поетеси полотнами французького художника-імпресіоніста К. Моне, який зосередився на тінях і відблисках зимового сонця на картині. Для поглиблення міжмистецької взаємодії літературного твору і творів живопису в рубриці «Поміркуй!» шестикласникам запропоновано запитання особистісно та компетентісно орієнтованого характеру: «Чи доводилося тобі раніше бачити картини українського художника М. Глущенка та французького майстра К. Моне? Які кольори використовують митці, зображуючи сніг? Подумай, чому саме такі. Що спільного між поезією І. Жиленко та живописом художників?» [3, с. 198].

Синтез мистецтв реалізовано в навчальному матеріалі до вивчення оповідання М. Коцюбинського «Ялинка». У рубриці «У колі мистецтв» ідеться

про відтворення теми українського Різдва та його традицій у творчості митця XIX ст. К. Трутовського «Колядки в Україні» та сучасного художника А. Ліпатова «Різдво». Мистецькі паралелі також проведено з українським музичним мистецтвом – першою українською оперою-колядкою «Різдвяна ніч», створеною композитором кінця XIX – початку XX ст. М. Лисенком. Завдання з урахуванням міжмистецької взаємодії передбачено для осмислення вивченого матеріалу: «Різдвяна картина якого з художників справила на тебе найбільше враження? Поясни чому. Визначись зі своїм сусідом по парті, який музичний фрагмент хто з вас послухає: уривок опери М. Лисенка «Різдвяна ніч», фрагмент музичного фільму «Різдвяна історія з Тіною Кароль». Для цього зіскануй QR-код. Поділіться своїми враженнями. Подумайте, чому тема різдвяних свят така популярна і в літературі, і в живописі, і в музиці різних часів» [2, с. 91].

Розгляд літературного твору у взаємозв'язках із різними видами мистецтва як один із аспектів реалізації культурологічного підходу в шкільному курсі літератури сприяє формуванню компетентного учня-читача, розвитку його культурної компетентності.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИ ДЖЕРЕЛ**

1. Українська література. 5–6 класи: модельна навчальна програма; за ред. Т. О.Яценко. Київ: Пед. думка, 2021. 64 с.

2. Яценко Т. О., Пахаренко, В. І. Слижук, О. А. Українська література: підруч. для 6 кл. закл. заг. серед. освіти. Київ: ВД «Освіта», 2023. 254 с.

3. Яценко Т. О., Пахаренко, В. І., Тригуб І. А., Слижук, О. А. Література (українська та зарубіжна): підруч. для 6 кл. закл. заг. серед. освіти. Київ: ВД «Освіта», 2023. Ч. 1. 248 с.

4. Яценко Т. О., Тригуб І. А. Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). 5–6 кл.для. закл. заг. серед. освіти: модельна навчальна програма. Київ: Пед. думка, 2021. 62 с.